

Nabeschuwing op de Herijking Canon van Nederland

Kayleigh Goudsmit, James Kennedy en Hanneke Tuithof

In november 2008 ondertekenden twee auteurs van deze bijdrage (James Kennedy en Hanneke Tuithof) een brief aan de Tweede Kamer met de boodschap dat het onwenselijk was dat de Canon van Nederland werd opgenomen in het curriculum van het onderwijs. De weerstand tegen een van overheidswege opgelegd statisch beeld van de Nederlandse geschiedenis was een belangrijke motivatie voor het ondertekenen van deze brief. Een andere overweging was dat geschiedenisdocenten net gestart waren met de implementatie van de tien tijdvakken en kenmerkende aspecten. De Canon en het referentiekader van de tien tijdvakken leken niet goed op elkaar aan te sluiten en leverden daarmee een onnodige belasting voor het onderwijs op.¹ De derde (Kayleigh Goudsmit) had destijds als scholier een vrij neutrale houding.

De eerste Canon van Nederland leverde wel veel positieve aandacht voor geschiedenis op. Er werden regiocanons opgesteld en er verschenen verhalenbundels, liedjes, Canonpuzzels, Klokhuisfilmpjes en niet te vergeten de website entoen.nu.² In het primair onderwijs (po) voorzag de Canon in een grote behoefte. Musea omarmden de Canon en er ontstond een Canonnetwerk van musea. In het voortgezet onderwijs (vo) werd de Canon kritisch ontvangen en er werd in de praktijk weinig mee gedaan. Er was inhoudelijke kritiek op de eerste Canon vanwege het specifiek Nederlandse karakter, het grote aandeel witte mannen en de politieke lading. In een onderzoek van Oberon uit 2019 naar het gebruik van de Canon gaf de helft van de ondervraagde vo-docenten aan dat de Canon herijkt zou moeten worden, beduidend meer dan bij de po-docenten. Zij merkten onder andere op dat de Canon diverser en actueler kon zijn, meer gespreid over de tijd en ook beter aansluitend bij het referentiekader van de tien tijdvakken.³

In voorjaar 2019 besloot minister Van Engelshoven dat er een herijking van de oorspronkelijke Canon moest plaatsvinden en ze gaf daarbij de herijkingscommissie de ruimte om te kijken of 'schaduwzijden' voldoende belicht waren;⁴ de Tweede Kamer heeft de commissie laten weten dat deze

¹ H. Tuithof, "Meer vrouwen, meer diversiteit. De herijking van de Canon van Nederland." *Kleio* 61 no. 5 (september 2020): 23.

² Voorheen www.entoen.nu voor het onderwijs en www.canonvannederland.nl voor de musea. Sinds de herijking zijn deze twee websites samengevoegd en is alle informatie te vinden op www.canonvannederland.nl

³ Oberon, "De Canon van Nederland. Vervolgonderzoek 2018/19." (Utrecht: Oberon, 2019): 44-46.

⁴ Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 'Opdrachtbrief herijking Canon van Nederland', 31 mei 2019.

ruimte niet benut hoeft te worden. In de praktijk was de commissie geheel vrij om eigen afwegingen te maken.⁵

Deze vrijheid deden Kennedy en Tuithof ertoe besluiten om ondanks eerdere kritiek deel te nemen aan het herijkingsproces. Zij namen zich voor tegemoet te komen aan kritiek op de oorspronkelijke canon – een uitgangspunt dat de rest van de commissie met hen deelde.

Zeven hoofdlijnen

We begonnen als commissie met een tamelijk onbekend en ondergewaardeerd aspect van de eerste Canon, namelijk de veertien hoofdlijnen die de verschillende vensters met elkaar verbinden. Onze commissie koos ervoor om het principe van hoofdlijnen te handhaven. Wij brachten via zeven thematische hoofdlijnen samenhang aan in het rijke, maar in zijn opzet gefragmenteerde geheel van vijftig vensters. Stuk voor stuk zijn het belangrijke thema's in de geschiedenis van onze samenleving, die kunnen fungeren als verbindingslijnen tussen de Canonvensters van de prehistorie tot aan onze tijd. Bovendien sluiten ze aan bij thema's die al een rol spelen in het onderwijs. De hoofdlijnen kunnen de chronologische opbouw van Canonvensters en tijdvakken aanvullen met een andere insteek: aandacht voor thema's, verbindingen en continuïteiten over eeuwen en tijdvakgrenzen heen.⁶

Aandachtspunten

Vervolgens hebben we op grond van al uitgevoerde onderzoeken, advies van deskundigen, ingezonden reacties en een eigen analyse een aantal aandachtspunten geformuleerd en gehanteerd om de bestaande vensters te wegen en nieuwe vensters te kiezen. Dit waren onder andere: mogelijkheden voor meerstemmigheid; diversiteit; mogelijkheden voor internationalisering; geografische en chronologische spreiding. Omdat de Canon in de eerste plaats voor leerlingen bestemd is, is het goed dat keuzes voor vensters en vensterteksten zo concreet mogelijk zijn. Zo hebben we gekeken naar de mogelijkheden om verleden en heden aan elkaar te koppelen en ruimte te geven voor het vertellen van een 'goed verhaal' en het vertellen van nieuwe verhalen.⁷

De herijking van de Canon van Nederland was een uitdagende puzzel waaraan onze commissie een jaar lang hard heeft gewerkt. De uitwerking kostte ons meer tijd en aandacht dan aanvankelijk gedacht. Een oppervlakkige inspectie zou tot de conclusie kunnen leiden dat de herijkte Canon een aantal nieuwe vensters telt maar verder ongewijzigd is gebleven. Niets is minder waar: vanuit zeven hoofdlijnen en onze aandachtspunten hebben we de complete Canon

⁵ J. Kennedy, "Aanzet tot een meerstemmige discussie. Reactie van de canoncommissie op Piet Emmer." *Kleio* 61 no. 6 (oktober 2020): 70.

⁶ Commissie herijking Canon van Nederland, "Open vensters voor onze tijd. De Canon van Nederland herijkt." (Utrecht: stichting entoen.nu, 2020): 21-22.

⁷ Tuithof, "Meer vrouwen", 24-25.; Commissie herijking, "Open vensters", 23-26.

herijkt en daarbij ook naar een nieuwe balans gezocht. Dat leidde tot het opnieuw beschouwen en herschrijven van alle vensterteksten.⁸

De vensterteksten

Een van de vensters die bijvoorbeeld grondig is aangepakt is De Gasbel. Het onderwerp is nu veranderd in 'Kolen en gas' en belicht ook de negatieve kanten van de gaswinning, zoals de aardbevingen in Groningen en milieuproblemen. Op soortgelijke wijze zijn ook andere onderwerpen van extra passages voorzien. We hadden al een venster over Slavernij en hebben het venster VOC uitgebreid met de WIC en Anton de Kom als nieuw venster opgenomen. Daardoor ontstaat er meer aandacht voor deze meerstemmigheid van ons koloniaal verleden. In het venster over Indonesië hebben we uitkomsten van wetenschappelijk onderzoek naar de koloniale oorlog toegevoegd. In de meeste vensterteksten bespreken we nu internationale ontwikkelingen, bijvoorbeeld in de vensters Aletta Jacobs, Annie MG Schmidt en de Statenbijbel. Naast de internationale context heeft de commissie getracht om meer regionale spreiding in de canon te brengen. Dat is in bescheiden mate gelukt.

Veel vensters zijn geopend voor extra personen en verhalen zoals Wilhelmina Drucker in de tekst over Aletta Jacobs, Tula in het venster Slavernij, Murat Isik in het venster gastarbeiders en de Bataafse Republiek in het venster Patriotten.⁹

De herijkte Canon telt meer vrouwen dan voorheen, in plaats van drie vrouwen is er nu een verhouding van een derde vrouw versus twee derde man. We laten bovendien zien dat vrouwen niet alleen in de moderne geschiedenis een rol hebben, maar in de hele geschiedenis. Zo vertellen we het verhaal van de eerste bewoners van Nederland aan de hand van Trijntje, een jager-verzamelaar. En we eindigen met het venster het Oranjegevoel, waarin de Leeuwinnen een grote rol spelen.

Een inclusieve nationale canon

Sommige critici verzetten zich tegen het bestaan van een nationale canon.¹⁰ Volgens Geertje Mak heeft de keuze voor meer diversiteit weinig zin als ze maar "braaf de lijstjes invullen [van] een nationaal kader".¹¹ De commissie heeft inderdaad geen afstand genomen van een nationale canon; anders hadden we de herijkingsopdracht van Ingrid van Engelshoven, Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap niet kunnen aanvaarden. We voelden ons in dit besluit gesterkt omdat de vrees voor misbruik van de Canon van Nederland als vehikel voor het nationalisme niet is uitgekomen. De vensteropzet van de Canon leent

⁸ Commissie herijking, "Open vensters", 27-28.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Zie bijvoorbeeld de korte bezining hierop in David van Reybrouck, *Revolusi. Indonesië en het ontstaan van de moderne wereld* (Amsterdam, 2020), x.

¹¹ Gendergeschiedenisdag 2020: hoe komen vrouwen in de nieuwe Canon?, <https://www.youtube.com/watch?v=PHOlb-ti2M0> (geraadpleegd 24 december 2020).

zich hier namelijk niet voor omdat het verschillende verhalen bevat en niet hét verhaal van Nederland. De variatie in het gebruik door scholen en docenten van de Canon maakt de impact van de Canon bovendien diffuus.

We hebben wel het nationale perspectief van de Canon proberen te herijken door het internationale perspectief te versterken, door een vermeend uniek land systematisch te plaatsen in de context van internationale ontwikkelingen. En we hebben getracht andere verhalen te incorporeren in de Nederlandse geschiedenis, waardoor de blik op het gedeelde nationale verleden verruimd wordt. De natie blijft toch veel bepalen van wat Nederlanders meemaken en hoe ze zichzelf zien. De belangrijkste vraag is wat ons betreft dan niet of er een nationale canon zou moeten zijn maar hoe zo'n canon omgaat met de geschiedenis – en hoe het kan aansluiten bij andere canons.

Een voorbeeld hiervan is het laatste venster: het Oranjegevoel. Dat dit venster Europa vervangt als allerlaatste venster geeft het toenemende belang aan van nationale ‘verbeelde gemeenschappen’. Dat is de huidige werkelijkheid, wat je er ook van vindt. De betekenis van sport in dat Oranjegevoel laat tegelijkertijd zien dat participatie mogelijk is voor tal van groepen en individuen die zelf of wiens voorouders uit een ander werelddeel kwamen. Hun verhalen passen wel binnen een nationale verhaallijn, maar het traditionele nationale narratief wordt tegelijkertijd erdoor verrijkt, verbreed en uitgedaagd. En dat is precies wat wij als herijkingscommissie beogen te doen.

Kritiek op de herijkte Canon: De geschiedenis veranderen

De commissie kreeg uit verschillende hoeken kritiek op de Herijkte Canon van Nederland. Er is een tweedeling te zien in de reacties op ‘onze’ canon. Enerzijds is er inhoudelijke kritiek, waarbij collega-historici en het publiek ons wijzen op fouten in de vensterteksten, of betogen dat een andere invalshoek beter bij een bepaalde periode had gepast. Het originele venster over Jeroen Bosch vond men niet voldoende stroken met de nieuwste inzichten uit de kunst- of de regionale geschiedenis. Soms ging het over interpretatieverschillen, zoals de vraag of je de Unie van Utrecht, de Apologie, en het Plakkaat zou kunnen aanduiden als de ‘geboortepapieren’ van Nederland. En soms ging het over delicate zaken, zoals de beschrijving van Dutchbat in Srebrenica of de rol van De Ruyter bij de slavernij. Alle geconstateerde fouten hebben we eruit gehaald en waar mogelijk hebben we de tekst of bewoordingen aangepast om onnodige misverstanden of ergernissen te voorkomen.

Suggesties ter correctie van de Canon hebben we gewaardeerd. Ook zeer interessant was de discussie over de veranderingen in de Canon en het ongemak dat deze bij sommigen veroorzaakte.

De kritieken waren ook van bredere aard. Een belangrijk verwijt dat ons trof was dat wij de geschiedenis zouden herschrijven. Zoals gebruiker @SensiLies op 22 juni 2020 op Twitter schreef: “Ik heb altijd geleerd dat je de geschiedenis

niet kunt veranderen. Het zijn verwarrende tijden. #canonvannederland.”¹² Met het herijken van de Canon hebben we aan een breed publiek laten zien dat de geschiedenis niet in beton gegoten is. Er komen door onderzoek en het beschikbaar komen van andere bronnen altijd nieuwe feiten aan het licht, en een veranderende tijdsgeest zorgt voor nieuwe interpretaties. Dat hoeven we onze mede-historici niet uit te leggen, maar in publieke discussies over geschiedenis overheerst te vaak het idee dat de geschiedenis onveranderlijk is en dat daar niet aan getornd kan worden.

Deze herijking laat zien dat interpretaties van de geschiedenis veranderen – en een volgende herijkingscommissie zal daar weer mee aan de slag gaan.

Misvattingen over de waarde van een canon

We delen graag in dit verband onze kijk op het fenomeen ‘canon’. De waarde van de Canon van Nederland ligt natuurlijk besloten in het woord: de canon is de meetlat van de Nederlandse geschiedenis. Het legt een claim op wat je zou moeten weten over deze geschiedenis en welke personen en gebeurtenissen gekend moeten worden. Een goed functionerende canon is tegelijkertijd onomstreden en omstreden. Het is onomstreden omdat het door deskundigen is opgesteld in opdracht van de Minister van OCW en als gevolg toegepast wordt in klaslokalen en in lesmateriaal. Maar het is ook noodzakelijkerwijs omstreden. Veel mensen zouden de Canon zelf anders hebben ingedeeld, en veel docenten zullen op punten van de Canon afwijken. Het is niet het onbetwiste karakter dat een canon waardevol maakt, maar het spanningsveld dat het schept, waardoor mensen in debat kunnen gaan over wat belangrijk en minder belangrijk is in de Nederlandse geschiedenis en waarom. Een goede canon smoort de discussie niet, maar bevordert het juist. En een goede herijking zorgt dat die discussie voortgezet wordt.¹³

Wil dit spanningsveld vruchtbaar blijven dan moet de Canon zelf in beweging blijven. Dit is waarom Frits van Oostrom al sprak over de eerste Canon van Nederland als een ‘living canon’, die niet onwrikbaar is. Het gaat om het vinden van een balans. Verschuift een canon teveel dan doet het afbreuk aan de waarde van een eerdere versie, die weerklank heeft gevonden onder docenten, leerlingen en het publiek. Verandert een canon te weinig dan plaatst het zichzelf teveel buiten het maatschappelijk debat en bedient de canon het onderwijs minder goed. Onze keuze om deze Canon een grotere mate van verscheidenheid te geven werd gedreven door de wens om het beter te laten aansluiten bij het onderwijs. Als gevolg daarvan denken wij dat de canoniciteit

¹² Twitter, <https://twitter.com/SensiLies/status/1275104042847477767> (geraadpleegd op 24 december 2020).

¹³ Dit wordt ook benadrukt door Maarten Doorman, die kritisch is op een aantal keuzes in de Canon; recensie van Doorman in *Boekman 125: 50 jaar Internationaal Cultuurbeleid*, 56-57 <https://www.boekman.nl/tijdschrift/boekman-125-50-jaar-internationaal-cultuurbeleid/> (geraadpleegd op 8 januari 2021).

van deze Canon juist versterkt wordt, omdat het op een geloofwaardige manier beter verwijst naar de diversiteit in de Nederlandse geschiedenis.

Kortom, ware canoniciteit wordt niet gekenmerkt doordat een canon in steen is gebeiteld en een gestabiliseerd beeld van de geschiedenis geeft (zoals zowel tegenstanders als voorstanders beweren) maar door een beweeglijkheid die probeert de beste inzichten mee te nemen in de (Nederlandse) geschiedenis. Onze herijking is naar onze mening niet ingegeven door de waan van de dag, maar door voortschrijdend historisch inzicht.

In dit alles is het belangrijk om te beklemtonen dat een herijking van een 'living canon' nodig omdat de Canon van Nederland een *onderwijs*canon is. Daar lijken critici zoals Maarten Doorman te weinig van doordrongen te zijn, die weinig waarderen kunnen opbrengen voor een verschuivende en eclectische canon waarin erfgoed en geschiedenis samen gaan.¹⁴ Er moet altijd rekening gehouden worden met de belevingswereld van kinderen in de klas. Dat wordt toch vaak vergeten. Zoals Hanneke Tuithof zei tijdens een webinar van de Reinwardt Academie: "Een van de lastige dingen aan de Canon is dat deze om twee verschillende discussies draait: enerzijds welke geschiedenis er in het onderwijs aan bod komt en anderzijds welke geschiedenis we als (nationaal) erfgoed moeten beschouwen."¹⁵ Dat de Canon onderdeel is van twee discussies is onvermijdelijk, en het is goed dat het op meerdere niveaus aanzet voor debat is. Als maar niet vergeten wordt dat de Canon van Nederland in eerste instantie goed moet kunnen functioneren als onderwijs

Gehecht aan gestolde geschiedenis

De misvatting over de Canon is ook logischerwijze verbonden met hoe men over de geschiedenis in brede zin denkt. In publieke discussies gaat het regelmatig over een gestolde vorm van geschiedenis: feiten zijn feiten, en daar valt niet aan te tornen. Dat zie je terug in discussies over standbeelden, en nu ook in de discussie over de herijkte Canon. Dat de geschiedenis altijd een constructie is, bepaald door de vragen en het perspectief van de huidige tijd, gaat deze kritiek voorbij.

Toch komt deze kritiek niet alleen uit het brede publiek. Ook vakgenoten hebben kritiek op de keuzes die wij maakten. "#Klompé was bijzonder maar #Drees was 100 keer belangrijker. Deze keuze is te geforceerd, te veel 2020, te politiek correct. #canonvannederland." aldus historicus @rimkovandermaar op twitter (22 juni 2020).¹⁶ En in een betoog in De Groene Amsterdammer over het toevoegen van Maria van Bourgondië aan de herijkte canon, stelt

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Intern verslag Reinwardt Academie van een webinar "Meerstemmigheid en conflict. In gesprek over de praktijk", onderdeel van de herfstschool voor museummedewerkers en erfgoeddeskundigen op 27 oktober 2020.

¹⁶ Twitter, <https://twitter.com/rimkovandermaar/status/1275118883129745408> (geraadpleegd op 24 december 2020).

kunsthistoricus Koen Kleijn “Geschiedenis is vandaag niet meer een marmeren Bouwwerk van Feiten, maar meer een Spiegelpaleis met Knuffelmuur, waarin iedereen zich moet kunnen ‘herkennen’.”¹⁷

Met andere woorden: de Herijkte Canon van Nederland laat zien dat de geschiedenis een constructie is, en dat het heersende beeld van de Nederlandse geschiedenis onder spanning staat. De kritiek op zowel de vensterkeuzes, als de herijkte canon als geheel, komt grotendeels neer op de vraag of een inclusievere/ meerstemmige canon goed is of niet, en of je de onwrikbare groten der aarde mag inwisselen voor vrouwen en een zwarte man. Onze keus om deze vraag bevestigend te beantwoorden is gestoeld op een wetenschappelijke, onderwijskundige en museale consensus dat hun inclusie het bestuderen van het verleden verrijkt.

Achter de argwaan schuilt een opvallend perspectief: blijkbaar wordt het beeld dat veel Nederlanders van de geschiedenis hebben bedreigd door keuzes die wij gemaakt hebben. In de geschiedschrijving is de tendens al langer om een inclusievere geschiedenis te schrijven, met aandacht voor de stemmen die men eerder niet heeft willen horen. De aandacht voor vrouwen, diversiteit en koloniale geschiedenis is al langer terug te zien in het wetenschappelijk onderzoek en het onderwijs - de canoncommissie heeft in lijn met deze ontwikkeling de canon herijkt. Deze nieuwe invalshoeken veranderen onze blik op de geschiedenis. Het verwijt dat van de geschiedenis ‘een knuffelmuur’ gemaakt wordt, lijkt voornamelijk te komen van de groep wiens representatie in het gedrang lijkt te komen door deze nieuwe invalshoeken.

Maar wat is de bedreiging? Waarom moet er teruggegrepen worden op een gestold verleden met Zeehelden en Nederland als grootse natie? Welke ruimte proberen deze critici te verdedigen? Het lijkt alsof de ruimte voor een diverse geschiedenis als een bedreiging wordt gezien voor de geschiedenis die deze groep heeft meegekregen, en die hen heeft gevormd.

Weg met Drees

@AlexDonkers tweette op 22 juni 2020: “Die #canonvannederland wordt steeds meer een politiek verhaal dan een objectieve afspiegeling van de geschiedenis. Meer een soort gewenste diverse geschiedenis met accenten die de dominante bewegingen moeten compenseren.”¹⁸ De meerstemmige en inclusieve canon die wij hebben willen maken wordt in het publieke debat over de herijkte Canon teruggebracht tot drie veranderingen die ‘politiek correct’ zouden zijn: het weglaten van Willem Drees, het toevoegen van ‘excuusvrouwen’ zoals Marga Klompé, en het toevoegen van Anton de Kom.

¹⁷ Koen Kleijn, ‘Niets in te brengen. Maria van Bourgondië in de Canon’, *De Groene Amsterdammer* nr. 28-29 (2020) <https://www.groene.nl/artikel/niets-in-te-brengen> (geraadpleegd op 24 december 2020).

¹⁸ Twitter, <https://twitter.com/alexdonkers/status/1275148857102516229> (geraadpleegd op 24 december 2020).

Dat het weglaten van Drees van links tot rechts tot ophef zou leiden, hadden we niet aan zien komen. Van Lodewijk Asscher¹⁹ tot Geert Wilders²⁰: politici roerden zich op Twitter vanwege een keuze die in hun ogen een groot schandaal was. Dat is anders in het onderwijs; bijna elke geschiedenisdocent die wij spraken zei dat ze bij de verzorgingsstaat altijd al Drees en Klompé beiden behandelden. Drees staat overigens nog steeds in de venstertekst van Klompé.

Het geval-Drees illustreert ons uitgangspunt: de vensters in de Canon vertellen een verhaal, en dienen daarmee een breder doel dan de heldenverering. Het venster Willem Drees opende het verhaal op de ontwikkeling van naoorlogs Nederland en de verzorgingsstaat. Dat verhaal kan aan de hand van meerdere invalshoeken verteld worden: wij kozen voor Marga Klompé, omdat de verzorgingsstaat in de jaren zestig echt handen en voeten kreeg. Haar bijstandswet en zijn maatschappelijke effecten was in onze ogen een concretere invulling van de verzorgingsstaat dan de AOW. Maar nee: wij zaten aan een verleden dat niet veranderd mocht worden. Het bericht van @pensioenjaren op Twitter (30 juni 2020), in reactie op een opinie over het weglaten van Drees in Elsevier Magazine, was veelzeggend voor de kritiek over deze wijziging: “Past in de huidige gevaarlijke tijdgeest. Ook vóór de coronacrisis en het eenzijdige heilloze racismedebat werd al aan onze geschiedenis gemorreld. In plaats van lering te trekken sloopt men letterlijk en figuurlijk het onomkeerbare verleden. #canonvannederland.”²¹

Anton de Kom

Waar wij dachten dat de kritiek zich vervolgens zou richten op het toevoegen van Marga Klompé, bleek dat slechts een voetnoot in de meeste kritieken. Hoe makkelijk zij terzijde werd geschoven, is te zien in de reacties op het toevoegen van Anton de Kom aan onze Canon: het ging over De Kom versus Drees. Een witte man was vervangen door een zwarte man, was de tendens. Dit leidde tot vergelijkbare kritiek als op de originele canon: ook de herijkte canon was een vorm van staatspedagogiek²². De critici verweten de commissie dit keer niet het willen vormen van een nationale identiteit, maar het willen vertellen van een politiek correct verhaal. De tweet van @JoostNiemoller, naar aanleiding van de aflevering van *Dit is M* met Judith Allard-de Kom, Noraly Beyer en Karwan Fatah-Black op 25 juni 2020, is veelzeggend: “Meester, vertel over de Nederlandse geschiedenis. Nederland werd rijk door de slavernij door witte mannen. Hun namen kennen we gelukkig niet meer. Maar ik ga jullie nu alles

¹⁹ Twitter, <https://twitter.com/LodewijkA/status/1275015965013614592> (geraadpleegd op 24 december 2020).

²⁰ Twitter, <https://twitter.com/geertwilderspvv/status/1275038257512960000> (geraadpleegd op 24 december 2020).

²¹ Twitter, <https://twitter.com/pensioenjaren/status/1277915387510902789> (geraadpleegd op 24 december 2020).

²² Citaat M. Kropman in het onderdeel “elkaar interviewen” in M. Lebouille en B. Ros, “Verder... na Parijs” Didactief 50, no. 9 (november 2020):geraadpleegd op <https://didactiefonline.nl/artikel/verder-na-parijs>

vertellen over de zwarte helden die Nederland weer goed maakten.
#canonvannederland #ditiM.”²³

We hebben juist geprobeerd om een tendentiekus verhaal over Nederland te vermijden; niet voor niets hebben we in ons rapport ons gekeerd tegen een canon vol met ‘zwarte bladzijden’ of ‘schaduwzijden’. Overigens zijn er ook witte mannen aan de gewijzigde Canon toegevoegd. Kennelijk heeft de aanwezigheid van De Kom toch wat losgemaakt: veel lof en waardering, maar ook het gevoel dat witte mensen het moeten ontgelden.

‘Excuusvrouwen’

We openen ons rapport met de zin: “Toen de wereld veertien jaar jonger was, leek het Verenigd Koninkrijk nog onlosmakelijk verbonden aan Europa, werd er volop aardgas gewonnen in Groningen, noemde men Michiel de Ruyter onbekommerd een zeeheld en vonden de meeste mensen het verdedigbaar dat er slechts drie vrouwen waren opgenomen in de Canon van Nederland.”²⁴ Vanaf het begin was duidelijk dat er in deze canon meer vrouwen opgenomen zouden worden.

Het ‘inwisselen’ van Karel V voor zijn oma Maria van Bourgondië, en Willem Drees voor Marga Klompé, en het toevoegen van de vensters Trijntje en Sara Burgerhart, leidde tot de kritiek dat vrouwen in deze canon een ‘rariteitenkabinet’ vormen. Tijdens de Gendergeschiedenisdag 2020 van de Vereniging voor Gendergeschiedenis en Atria stelde Annemiek Houwen op basis van haar onderzoek naar schoolboeken dat de betekenis van de vrouwen die zijn toegevoegd een enorme versimpeling is. Deze vrouwen zijn een symbool of rariteit: het zijn koninginnen, vrouwen die door hun werk gerepresenteerd worden, of ze staan symbool voor iets groters (zoals Anne Frank voor de Jodenvervolgung).²⁵

De vrouwen heten opeens ‘excuusvrouwen’, terwijl alle vensters symbool staan voor iets groters en wij gekozen hebben voor vrouwen die de machtsverhoudingen van hun tijd laten zien en leerlingen kunnen inspireren. Juist de ongelijke machtsverhoudingen waar vrouwen door de geschiedenis heen mee te maken hebben gekregen, kunnen we met deze verhalen laten zien. De vrouwen die we hebben toegevoegd laten zien dat er verschillen tussen mannen en vrouwen waren. En daar gingen ze op verschillende manieren mee om. Trijntje staat als oudste bekende bewoner van Nederland symbool voor alle gewone mensen van haar tijd en Maria van Bourgondië laat zien dat een ongetrouwde vrouw in haar tijd nog wel verschil kon maken, maar na haar

²³ Twitter, <https://twitter.com/JoostNiemoller/status/1276218824874954754> (geraadpleegd op 24 december 2020).

²⁴ Commissie Herijking Canon van Nederland, *Open vensters voor onze tijd. De Canon van Nederland herijkt* (Amsterdam 2020).

²⁵ Gendergeschiedenisdag 2020: hoe komen vrouwen in de nieuwe Canon?, <https://www.youtube.com/watch?v=PHO1b-ti2M0> (geraadpleegd 24 december 2020).

huwelijk niet meer. Marga Klompé was de eerste vrouwelijke minister, maar toen ze werd overwogen als minister-president, gaf ze zelf aan dat de tijd daar nog niet rijp voor was.

We wilden daarnaast nieuwe verhalen toevoegen aan de oude verhalen van de Canon, voorbeelden van mensen die op een bijzondere manier hun leven hebben ingericht en als voorbeeld kunnen dienen voor kinderen en jongeren. Of wiens verhalen tot een zinvol gesprek in de klas kunnen leiden.

Excuusvrouwen, dat zijn de vrouwen in de Canon van Nederland wat ons betreft allerminst.

Conclusie

“Jullie zullen het nooit goed kunnen doen”, was de welgemeende waarschuwing die wij vooraf kregen toen we begon aan de herijking. De Canon van Nederland moet aan teveel verwachtingen voldoen. Maar dat is niet onze primaire ervaring geweest. De waardering in het onderwijsveld is bemoedigend. Het geeft aan dat er behoefte is aan een ‘living canon’ die telkens weer, in gewijzigde vorm, debat oproept en opnieuw inspireert door nieuwe vergezichten op de Nederlandse geschiedenis te bieden. En het bevestigt dat de Canon alleen betekenis heeft als het onderdeel is van een levende discussie met de gebruikers.